

الشمس
الحرمان
الاحمر

تقدیر به:

روح ملکوتی عارف واصل حضرت علامہ

سید محمد حسین طباطبائی رحمۃ اللہ علیہ

سرشناسه:	رضانیا، حمیدرضا، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور:	تفکر عقلی در کتاب و سنت/ حمیدرضا رضانیا.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۳۶ق. = ۱۳۹۳.
فروست اصلی:	مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ ۱۳۹۳/۳۹۱/۱۲۲
فروست فرعی:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ ۱۳۶
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۸۶۶-۶
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۲۷۱] - ۲۷۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت:	چاپ دوم، ۱۳۹۳ (فیا)
موضوع:	عقل و ایمان (اسلام)
موضوع:	عقل و ایمان (اسلام) -- احادیث
موضوع:	عقل‌گرایی (اسلام)
موضوع:	قرآن و عقل
رده بندی کنگره:	۱۳۹۳ ت ۷ عر/ ۲۹/ ۲ BP
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۴۲
شماره کتابشناسی ملی:	۳۵۳۴۰۶۱

تفكر عقلي در كتاب و سنت

حميد رضا رضانيا

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

تفکر عقلی در کتاب و سنت

مؤلف: حمیدرضا رضانیا

چاپ دوم: ۱۳۹۳ش / ۱۴۳۶ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: کوثر ● قیمت: ۱۳۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۱۰۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸. تلفکس: ۰۲۵-۳۷۱۳۹۳۰۵-۹
- قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۰۶ - فکس: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۴۶

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: عباس تقفی
- معاونت تولید: روح‌الله سلمانی
- ناظر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- آماده‌سازی: محمد خسروبیگی
- صفحه‌آرایی: محمد خسروبیگی
- ویراستاری: مصطفی رضایی
- نمونه‌خوانی: محمد خسروبیگی

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت چهره‌های متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. «**جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية**» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«**مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ**» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای حمیدرضا رضانیا مؤلف کتاب **تفکر عقلی در کتاب و سنت** و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از هنرنمایی مؤمنان، مجاهدان و عالمانی است که با تمسک و پای‌بندی به حقیقت بی‌متها، در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند و در این میان، چه درخشندگی چشم‌نوازی در اسلام عزیز است که علم را به ذات خود شرافتمند و فخیم دانسته و از باب تا محراب، کائنات را سراسر علم و عالم و معلوم می‌نمایاند و در مکتب آن، جز اولوالعلم و راسخان در مسیر طلب دانش، کسی را توان دست‌یابی به گنجینه‌های حکمت نیست.

علم برخاسته از وجدان پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی هم به فرد کمال انسانی، عظمت روحی و رشد معنوی می‌بخشد و فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد، و هم جامعه را سمت و سوی سعادت‌مندان به‌بخشیده و آن را به جامعه‌ای متمدن و پیشرو متحول می‌کند. بی‌توجهی یا کوتاه‌فکری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، هویت، امنیت، سعادت و سربلندی

مادی و معنوی باشد، اما آن را در صراطی غیر از حقیقت‌طلبی، علم‌اندوزی و حکمت‌مداری الهی طلب نمایند.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران که داعیه جهانی‌سازی کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را داشته و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را به نظاره نشسته است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه متری «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه نمود که امید و نشاط را نه تنها در شیعیان و مسلمانان، بلکه در دل تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان زنده ساخت.

در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی مصمم و با تمامی توان، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر رحمته الله علیه، در صحنه حاضر شده و با تأکید بر اهمیت و فوریت این حرکت فراگیر و بی‌وقفه، همه توانمندی‌ها و اراده‌ها را جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌افزا راهبری و رصد می‌کنند.

جامعه المصطفی رحمته الله علیه العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی رحمته الله علیه و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم السلام جامه تحقق می‌پوشاند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی رحمته الله علیه نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی رحمته الله علیه است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر، متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن

افق‌های جدید فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک‌درسی، به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و تکالیف خود می‌داند.

اثر علمی پیش رو نیز به همت مؤلف محترم جناب آقای حمیدرضا رضانیا برای دوره کارشناسی ارشد رشته فلسفه الهی، در چارچوب اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه و مبتنی بر نیازسنجی‌های صورت گرفته، تهیه و تدوین شده است.

در پایان لازم است ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از کلیه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر نماییم و از خداوند متعال برای ایشان و همه خادمان عرصه تبلیغ و نشر مفاهیم و معارف دینی، آرزوی بهروزی، موفقیت و سعادت نماییم.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۷
۱. واژه و اصطلاح‌شناسی	۲۱
واژه‌شناسی فکر و تفکر	۲۱
اصطلاح‌شناسی فکر و تفکر	۲۲
واژه و اصطلاح‌شناسی عقل و تعقل	۲۳
اصطلاح‌شناسی عقل	۲۴
واژه‌شناسی برهان	۲۵
اصطلاح‌شناسی برهان	۲۶
واژه‌شناسی برخی لغات مرتبط	۲۷
سنت در اصطلاح	۳۰
کتاب و سنت	۳۲
۲. علم، معرفت و اقسام آن	۳۵
علم حصولی و حضوری	۳۵
تقسیمات علم حصولی	۳۶
اقسام تصور	۳۷
مراتب ادراک	۳۸
ادراک و تجرید	۴۱
اقسام مفاهیم کلی	۴۲

۱. مفاهیم ماهوی (معقولات اولی) ۴۲
۲. مفاهیم فلسفی (معقولات ثانیه فلسفی) ۴۲
۳. مفاهیم منطقی (معقولات ثانیه منطقی) ۴۴
- انواع شناخت ۴۴
۱. شناخت تجربی و علمی ۴۴
۲. شناخت عقلی ۴۵
۳. مقایسه تفکر حسی و تفکر عقلی ۴۶
۴. شناخت تعبّدی (نقلی) ۴۷
۵. شناخت شهودی ۴۸
۶. مقایسه شناخت عقلی و شناخت شهودی ۴۹
۳. عقل، حکمت و اقسام آن ۵۳
- قلمرو علم و عمل ۵۳
- حکمت نظری و حکمت عملی ۵۴
- عقل نظری و عملی از دیدگاه ابن سینا ۵۸
- دیدگاه آیت الله جوادی آملی در باب عقل نظری و عملی ۶۰
- بررسی آراء ۶۱
- مراتب عقل نظری ۶۵
- افاضه کننده صورت های علمی ۶۸
- قاعده امکان اشرف بر اساس حکمت متعالیه در اثبات جوهر عقلانی ۶۹
- عقل مفارق ۷۰
- عقل قطعی و فلسفی ۷۱
- فرق عقل و بنای عقلا ۷۲
۴. تعقل و تفکر در قرآن کریم ۷۵
- واژه عقل در قرآن کریم و واژه های همسو ۷۵
- اصطلاح عقل در قرآن ۷۷
- تفکر در قرآن کریم ۷۸
- تفکر و تعقل و تذکر در آیات الهی ۷۹
- نقش بصیرت و فهم در دین ۸۰

فهرست مطالب ۱۳

- ۸۲..... واژه عقل، واژه‌ای ارزشی.....
- ۸۴..... عقل و دین در تفکر اسلامی.....
- ۸۵..... جایگاه عقل از نظر توماس آکوئیناس.....
- ۸۶..... اصالت عقل در مسئله شناخت.....
- ۸۷..... تعبیر عقل و نقل به‌جای عقل و دین و عقل و ایمان.....
- ۸۷..... عقل و وحی.....
- ۸۸..... تعارض ظواهر لفظی با برهان عقلی.....
- ۸۹..... هماهنگی عقل و وحی.....
۵. عقل و تعقل در روایات حضرات معصومین علیهم‌السلام..... ۹۷.....
- ۹۷..... طرز تفکر فلسفی در بیانات پیشوایان شیعه.....
- ۹۸..... فضیلت عقل.....
- ۹۹..... عقل مطبوع و عقل مسموع.....
- ۱۰۱..... قلمرو عقل.....
- ۱۰۲..... عقل و بندگی.....
- ۱۰۳..... حکومت عقل و منطق.....
- ۱۰۴..... عقل و دین.....
- ۱۰۵..... عقل و اصول دین.....
- ۱۰۷..... شکوفاگران عقل.....
- ۱۰۸..... مدح امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام از زبان ابن سینا.....
- ۱۰۸..... عقل و هوی و هوس.....
- ۱۱۱..... نقش تقوا.....
- ۱۱۲..... دو ساحت عقل.....
- ۱۱۴..... هوش و عقل.....
- ۱۱۴..... عقل و دل.....
۶. ظاهریه اهل سنت و مواجهه با قرآن و روایات..... ۱۱۹.....
- ۱۱۹..... اهل حدیث.....
- ۱۲۲..... ابن تیمیه و مذهب سلفیه.....

۱۲۴	ابن تیمیه و تجسیم
۱۲۶	سخن ابن قیم جوزی در ردّ منطق
۱۲۷	محمدین عبدالوهاب
۱۲۸	کفر مسلمانان از دیدگاه محمدین عبدالوهاب
۱۳۱	۷. ظاهریه امامیه و مواجهه با قرآن و روایات
۱۳۱	اخباری‌گری
۱۳۱	بررسی عقل و نقل در احکام شرعی در تشیع
۱۳۲	اصحاب نقل (اخباریان قدیم)
۱۳۲	ویژگی‌های مکتب قم
۱۳۳	اصحاب عقل
۱۳۴	اخباری‌گری (اخباریان جدید)
۱۳۵	اختلاف آراء اخباریون
۱۳۷	تفاوت دو دیدگاه
۱۳۷	نظر مرحوم وحید بهبهانی
۱۴۰	اخباریین و حجیت عقل
۱۴۰	نقد دلیل اخباریین در باب عدم حجیت عقل
۱۴۱	مکتب تفکیک
۱۴۲	سیر اجمالی جریان تفکیک
۱۴۳	اصول مکتب تفکیک
۱۴۴	میرزاهدی اصفهانی و فلسفه و عرفان
۱۴۵	دیدگاه میرزاهدی اصفهانی در باب قیاس و استدلال
۱۴۶	سخن میرزاهدی اصفهانی در باب بطلان قواعد فلسفی
۱۴۷	نفس و عقل در مکتب تفکیک
۱۴۹	نقد دیدگاه میرزاهدی اصفهانی
۱۵۲	سخن یکی از اصحاب تفکیک در باب علم منطق
۱۵۴	نقد خاستگاه تفکیک
۱۵۷	۸. نظام طولی جهان هستی
۱۵۷	مراتب طولی نظام هستی

فهرست مطالب ۱۵

۱۵۹	مسئله وجود حق و اطلاق وی
۱۶۱	ملاک و حقیقت تشکیک
۱۶۲	تشکیک در فلسفه و عرفان
۱۶۳	شعور همگانی موجودات
۱۶۴	نظام طولی جهان هستی در آیات و روایات
۱۶۶	تدبیر امر
۱۶۷	فرشتگان
۱۶۷	۱. فرشتگان از منظر امیرالمؤمنین علی <small>علیه السلام</small>
۱۶۸	۲. مراتب و انواع فرشتگان در کلام امام سجاد <small>علیه السلام</small>
۱۶۸	۳. سلسله مراتب ملائکه در انجام وظایف
۱۶۹	۴. فرشتگان مقرب
۱۶۹	۵. تجرد فرشتگان
۱۷۱	فضیلت انسان
۱۷۳	مقام قرب
۱۷۵	اتصال مراتب وجود
۱۷۵	موقعیت وجودی جهان آفرینش و ابتدا و ختم آن
۱۷۷	توحید، کمال فلسفه الهی
۱۷۸	ارتباط علل وسطیه و ذات الهی
۱۸۰	حضور فیض الهی در مخلوقات
۱۸۳	۹. علیت
۱۸۳	علیت از دیدگاه عقل
۱۸۴	مفاد اصل علیت
۱۸۴	علیت و معلولیت از معقولات ثانی اند
۱۸۶	ملاک احتیاج به علت
۱۸۶	علیت از منظر اندیشمندان اسلامی
۱۸۸	علیت از دیدگاه نقل (آیات و روایات)
۱۸۸	تفاوت میان علت و سبب در لغت
۱۸۹	نگاه آیات و روایات به موضوع علیّت

۱۹۹	..... احتجاج‌های رسول اکرم ﷺ و ارشاد به حکم عقل
۱۹۹	..... نحوه احتجاج‌های رسول اکرم ﷺ
۲۰۰	..... نفی حلول
۲۰۰	..... نمونه‌ای از گفت‌وگوی پیامبر ﷺ با پیروان ادیان
۲۰۲	..... پیام‌ها و نکته‌ها
۲۱۱	..... نفی ازلیت ماده
۲۱۵	..... ۱۱. معرفت به خداوند
۲۱۵	..... شناخت خداوند
۲۱۹	..... علم حق سبحانه به ذات خود و به هر شیء و معلومیت حق برای هر شیء
۲۲۵	..... برهان صدیقین
۲۲۸	..... علم به ذات الهی
۲۳۴	..... ظهور و بطون ذات حق
۲۴۳	..... ۱۲. وحدت حق تعالی
۲۴۳	..... مسئله وحدانیت حق و معنای آن
۲۴۴	..... واحدیت خداوند
۲۴۷	..... وحدت حقه حقیقه
۲۵۱	..... توضیح وجه دوم
۲۵۲	..... توضیح وجه سوم
۲۵۵	..... احدیت خداوند
۲۵۵	..... توضیح وجه چهارم
۲۵۶	..... مسئله صفات حق و عینیت آنها با ذات
۲۶۱	..... ۱۳. حدوث و قدم
۲۶۱	..... حدوث عالم
۲۶۳	..... شرافت وجودی علت نسبت به معلول
۲۶۵	..... حادث و قدیم
۲۶۶	..... حدوث زمانی و ذاتی
۲۷۱	..... کتاب‌نامه

مقدمه

باور برخی افراد این است که چون همه معارف در کتاب و سنت آمده، دیگر نیاز نیست به کتاب‌های تخصصی در رشته‌های ویژه مراجعه داشته باشیم. به عقیده آنها هیچ یک از اصطلاحات عقلی و فلسفی در کتاب و سنت ذکر نشده است؛ پس چه نیازی هست در مسیری گام برداریم که نه آیات قرآن به آن اشاره‌ای داشته‌اند و نه روایات حضرات معصومین علیهم‌السلام آن را تأکید کرده‌اند؟

در پاسخ به این گروه باید گفت: بیانات دینی و کتاب و سنت، همه معارف اعتقادی و عملی را به اجمال یا تفصیل در بر دارد، ولی از آنجا که مخاطب این بیانات و منابع، همه مردم جهان اعم از جاهل و عاقل و کندفهم و تیزفهم، چه شهری و چه بادیه‌نشین و چه مرد و چه زن هستند، با زبانی بیان شده‌اند که هر کس با هر درجه از فهم، به اندازه ظرفیت خود از آنها بهره‌مند شود.

در این صورت تردیدی نیست اگر بخواهیم از همین معارف در سطح عالی بحث کنیم چاره و گریزی از مراجعه به رشته‌ها و کتاب‌های تخصصی نیست. پس موجود بودن مسائل و معارف الهیات در متن کتاب و سنت بی‌نیازکننده انسان از ایجاد کردن علمی مخصوص به همین مسائل در سطح عالی نخواهد بود.

چنانکه در علوم دیگر نیز ماجرا به همین شکل است؛ مثلاً علم کلام علمی است که مسائل آن در کتاب و سنت موجود است، در عین حال در ارتباط با آن کتاب‌هایی تخصصی و ویژه تدوین شده است.

غرض اینکه با مراجعه به کتاب‌های عقلی و استدلالی و آشنایی با رشته‌های خاص و در ادامه تخصص در این مسیر باید به آیات و روایات یعنی کانون همه معارف انسانی نگرشی نو داشته باشیم تا دریابیم که کتاب و سنت چقدر از حیث معارف و حقایق عقلی غنی و عمیق و گسترده است.

کتاب و سنت همچون اقیانوسی است بی‌کران که هرکس به اندازه درک و معرفت خود از آن بهره می‌گیرد. برخی صرفاً بر کرانه آن نشسته و از طراوت نسیم آن برخوردارند. برخی بر سطح آن در حال شناوری‌اند و گروهی چون تخصص لازم را دارند در اعماق این اقیانوس به غواصی می‌پردازند. مسلماً بهره‌مندی این افراد از معارف قرآن و روایات یکسان نیست.

حقایق عقلی و معارف استدلالی به وفور در کتاب و سنت موجود است. اما این معارف برای کسانی قابل درک است که از تخصص لازم و آگاهی کافی در این باب برخوردار باشند.

قرآن کریم در آیات بسیاری به سوی حجّت عقلی رهبری می‌کند و مردم را به تفکر و تعقل و تدبر در آیات آفاقی و انفسی دعوت می‌فرماید و خود نیز برای اثبات حقایق به استدلال عقلی می‌پردازد و حقیقتاً هیچ کتاب آسمانی مانند قرآن علم و معرفت برهانی را برای انسان معرفی نکرده است.

قرآن کریم اعتبار حجّت عقلی و استدلال برهانی را مسلم می‌شمارد یعنی نمی‌گوید که اول حقانیت معارف اسلامی را بپذیرید سپس به احتجاج عقلی پرداخته

و آن معارف را از آنها استنتاج کنید بلکه با اعتماد کامل به حقانیت خود، می‌گویید به احتیاج عقلی پرداخته، حقانیت معارف اسلامی را از آن دریابید و بپذیرید. علاوه بر آیات قرآن، روایات فقل شده از معصومین علیهم‌السلام نیز به بهترین وجه در پی آن است که استعدادهای فکری بشر را به فعلیت برساند و غنچه‌های اندیشه و تعقل وی را بارور و شکوفا کند.

در این اثر سعی شده است تا طلاب و دانشجویان محترم با نحوه تفکر عقلی در کتاب و سنت آشنا شوند. از این رو متناسب با درسی دو واحدی در یک ترم تحصیلی برای مقطع کارشناسی ارشد، ابتدا اصطلاحات رایج در حد نیاز تبیین شده است. سپس جایگاه تعقل و اندیشه در کتاب و سنت بیان شده و رویکردهای ظاهرگرایی در میان اهل سنت و امامیه توضیح داده شده است. سپس مصادیق و نموده‌های نحوه تفکر عقلی در کتاب و سنت و همسویی و هماهنگی میان معارف دینی و حقایق عقلی ارائه گردیده است.

با آرزوی آشنایی هرچه بهتر و بیشتر با معارف گرانبار و ارزشمند دینی و سیراب گشتن از سرچشمه زلال حقایق کتاب و سنت.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از همه عزیزانی که در تنظیم این کتاب مرا یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی کنم. خصوصاً از سروران معزز، حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر علی عباسی و حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای محسن غرویان که با مطالعه این نوشته و بیان نکاتی ارزشمند و اصلاحی، بر من منت نهادند. از خداوند بزرگ برای همه خدمت‌گزاران معارف و فرهنگ نظام مقدس اسلامی آرزوی توفیق و سربلندی می‌کنم.

حمیدرضا رضانیا